

slovně úryvky. Je zřejmé, a redaktorská úprava knihy tomu nasvědčuje, že se nakonec největším problémem stalo, jak zvládnout velikost projektu na co nejmenším prostoru, minimalistickým nákladatelským požadavkům však není radno vždy ustupovat.

Do celkového hodnocení sborníku *T. G. Masaryk ve třech stoletích* tak pronikají přes všechny jeho klady (množství nashromážděných příspěvků, rozsáhlá bibliografie) i jisté rozpaky, vyvolané zejména redakční a editorskou prací. Vedle toho mám ale na mysli ještě něco jiného. Stále častěji zaznívají hlasy, že pro mladou generaci je Masaryk povytce součástí minulosti, kterou si s dneškem již nespojuje. Padne-li otázka, proč Masaryka číst a proč ho číst jinak než právě jako součást minulosti, recenzovaný sborník na ni jasnou ani přesvědčivou odpověď nedá.

Břetislav Horyna

Zdeněk Kožmín: *Modely interpretace, Patočkovské průhledy*, Brno: Masarykova univerzita 2001, 118 s.

Není to tak dávno, co literární vědec a filosof Zdeněk Kožmín, profesor Filosofické fakulty Masarykovy univerzity, publikoval neotřelou a v českém prostředí zřejmě neoriginálnější interpretaci filosofických náhledů Jacquese Derridy (*Smysl dekonstrukce. Derridovské průřezy*, Brno 1998). Nyní předložil další hermeneutické dílo, věnované nejen Patočkoví, jak říká jeho podtitul, ale rovněž problému spojování pohledů, souhledům, které míří k témuž jevu, aniž by ale nahlédaly totéž; různé osoby, různí filosofové a básníci, různá nazření, jež vlastně nemohou než směřovat k témuž, protože příliš na výběr nemáme a nikdy, už od řeckých prvomyslitelů, jsme ani neměli, si přesto zachovávají různost, odlišnost, schopnost nesplyvat v totéž, která je sice nelogická a jakoby proti rozumu, avšak zároveň asi jediná, jež zlehka a bez přesnějších kontur, vzdor tomu ale nepominutelně načrtává možnou cestu k odpovědi na otázku, proč je vůbec filosofie a ne nic, když by druhá varianta nebyla o nic neschůdnější než je ta první. Rozlišování v souhlednosti není úkol interpreta, člověka, jenž ovládá umění výkladu, jak nikoli bezdůvodně označovali rozumějící hermeneutiku staří. Ve smyslu, který, domnívám se, sleduje Kožmín, je pro účelnou a něco odkrývající diferenciaci ve filosofických souhledech nezbytné ovládnout umění výkladu výkladu – podříditi interpretaci vlastní interpretaci, dovolit jí, aby řekla svoje, nerušeně a svobodně promluvíla, a přimět ji, aby sdělila i to, co skrývá, ponechává na později, zatajuje, nebo, jak tomu někdy bývá, si sama neuvědomuje.

Mistr slova Kožmínova formátu si může dovolit rozehrát tuto vícenásobnou interpretační hru na několika rovinách, které jsou při vši své provázanosti a propojenosti vždy zřetelně sledovatelné a svébytné. Zkušenost s Patočkou a jeho střípkovitou filosofií je jen jedna z nich a nejsem si úplně jistý, zda se nestala modelovou hlavně z dávné a hluboké úcty žáka k učiteli. Je tu totiž neméně hluboká zkušenost s Rádlem, filosofem pro Kožmína stále z nejlákavějších; s Ricoeuem, který je s to postavit nás v kterýkoli moment výkladu do interpretačního konfliktu; s poststrukturalismem a dekonstrukcí, která se vrýpla do Kožmínových průhledů silněji, než dávají najevo; s Karlem Hynkem Máchou, s nímž se Kožmín vždy pohyboval v nejhlubších souvislostech moderního evropského myšlení.

Otázka, co je pak modelem interpretace interpretací, je nemístná: přinejmenším proto, že o ni tolik neběží. Jak říká německý filosof P. Sloterdijk, už jenom poslední Prušáci a katolíci by našli tu odvalu, aby své vidění věcí považovali za jediné pravé pověření k pravdivému výkladu světa. Modelů interpretace je bezpočet, nemusí se vyznačovat žádnou stálostí, jsou zaměnitelné a nemáme pro ně kánon. Existují pouze určitá hermeneutická pravidla, která nelze obcházet, má-li být řeč o odborném, vědeckém výkladu.

Na kožmínovských (to už je skoro typologické označení) interpretacích Patočkových interpretací si problém interpretace nevyřešíme. Asi bychom o to ani neměli usilovat, protože bychom hledali něco, co neurčují, spíše jen obkružují a nechávají (kožmínovsky) k domýšlení. Co mě na nich zaujalo mnohem víc je způsob, jak mezi současnými patočkovskými interpretačními souhleďdy otevírá Kožmín svůj skutečný průhled. Budeme-li se držet problému interpretace, pak se opravdu obrací gard: orgie patočkovských synoptických výkladů mizí, nastupuje kožmínovský

průzor. Zatímco se dnešní patočkovští interpreti sdružují do zástupů pečovatelů o duši, existenciálních hybatelů prereflexivních modů pobytu, případně nositelů života v pravdě, prohlíží Kožmín Patočkovy myšlenky a úvahy formou interpretace jejich interpretačního modelu. Otevírá tak jiného Patočku, nového a velmi pravděpodobně Patočkovi bližšího, než jak ho představují sešikované houfy jeho bytově-seminářových žáků.

Bylo už na čase, aby se objevila interpretace, která i ve své úspornosti, sevřenosti a místy zřetelně ostýchavě zdrženlivosti před velkými slovy a tématy má k Patočkovi co podstatného říci. Byl to filosof, který v moderních dějinách české filosofie představuje příliš významnou osobnost na to, aby se jeho myšlení mohlo rozpliznout v nic nefikajících sloganech špatně skrývajících bůhvíjaké politické nebo náboženské zájmy. Pozoruhodné je i to, že takového podstatného sdělení jsou méně schopni takzvaní „čistí“ filosofové než literární vědec a spisovatel. Pro českou filosofii není dobré vysvědčení, když se člověk hledající moderní, zbytečného patosu prázdné, nedeformované a nedeformující vyprávění o postfezích a soudech jednoho z jejich eminentních reprezentantů ve 20. století nakonec raději obrátí k literárnímu badateli, protože je prostě lepší.

Břetislav Horyna

Dominique Bourg – Jean-Michel Besnier (eds.): *Peut-on encore croire au progrès?* Paris: P.U.F. 2000, 280 s.

Pojem pokroku a víra v pokrok se v posledním půlstoletí stávají stále více problematickými. Tato situace vzbuzuje o to větší zájem, že přesvědčení o pokrokovém vývoji lidstva bylo alespoň v západní civilizaci téměř obecně přítomné už od osvícenství. Není proto divu, že tomuto fenoménu se věnuje mnoho publikací. Jednou z nich je i recenzovaný sborník, který shrnuje většinou příspěvky z kolokvia, které bylo organizováno v květnu 1998 Technickou univerzitou v Troyes.

Kniha má kromě úvodu (D. Bourg) a závěru (J.-M. Besnier) dvě části, z nichž první se zabývá problematikou pokroku obecněji, popřípadě v jejím historickém rozměru, druhá spíše pokrokem v jeho vztahu k některým oblastem lidského poznání a lidské činnosti.

D. Bourg se v Úvodu zabývá změnami, k nimž došlo jak v technických aspektech pokroku, tak v jeho vnímání. Podle jejího názoru „otázkou už není, zda lze věřit v pokrok, nýbrž zda je ještě možné v něj věřit“ (s. 5). Do padesátých let 20. století se pokrok spíše dotýkal vnějšího prostředí člověka, kdežto nové techniky se týkají jeho intimity: našich přání (medicína), intelektu (informatika) i stylu života (potravinářství). Zde už nemůže být evidentní společenský konsensus, a proto je třeba věnovat větší pozornost etickému a politickému hodnocení technického pokroku. K tomu přispívá i skutečnost, že si stále více uvědomujeme nebezpečí, která plynou z nepředvídatelných důsledků technických změn. Podle D. Bourg je na pořadu dne jejich demokratická kontrola.

D. Bourg je také autorkou prvního příspěvku první části knihy – „Náboženské počátky myšlenky pokroku“. Nedůvěřivě se staví k myšlence N. Cauvina, který tuto myšlenku stopuje už v neolitu. Podle jejího názoru lze její počátky nalézt ve Starém zákoně a z filozofů u Lucretia. Rozvoj víry v lepší budoucnost byl podpořen ekonomickým rozvojem ve 12. století. Bourg v této souvislosti poukazuje na smysl mnichů ze Saint Victor pro techniku a na sny R. Bacona. Moderní myšlenka pokroku se však objevila až u Fr. Bacona a R. Descarta, i když i u nich byla spojena s biblickou tradicí. Odtud pak vedla cesta k jejímu dalšímu propracování, a to ve směru spojeném s představou vytváření umělého technického světa. Podle D. Bourg je tato cesta v poslední době opuštěna především v souvislosti s představou tzv. průmyslové ekologie, tj. průmyslových systémů, které budou fungovat stejně cyklicky jako přírodní ekosystémy, a to na základě uznání primátu přírody. Uskutečnění této myšlenky však nebude možné bez ekonomických a politických změn ve společnosti.

Jean-Michel Besnier dal svému příspěvku název „Je zpochybněna víra v budoucnost“. Nejde o popření budoucnosti jako takové, nýbrž o víru, že v budoucnosti bude lépe, přičemž toto přesvědčení bylo v mnohém vázáno na techniku. Besnier poukazuje na postmoderní kritiku pokroku i na narůstání nové religiozity bez eschatologie podobné buddhistickému negování času. Popírání budoucnosti vidí i v existencialistické filozofii, u níž zdůrazňuje kult okamžiku a neodpovědnosti.